

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра філософії права та юридичної логіки**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор НАВС
Полковник поліції
Станіслав ГУСАРСВ
_____ 2023



РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Статус дисципліни: обов'язкова
Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)
Ступінь вищої освіти: бакалавр
Галузь знань: 08 Право
Спеціальність: 081 Право
Освітньо-професійна програма: Право
Форма здобуття вищої освіти: денна, заочна
Мова викладання: українська
Форма підсумкового контролю: екзамен



Київ – 2023

Розробники:

Михайло КОСТИЦЬКИЙ, професор кафедри, доктор юридичних наук, професор;

Віталій КРАВЕЦЬ, доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент;

Олег ПАВЛИШИН, завідувач кафедри, доктор юридичних наук, доцент;

Юрій СИМОН, доцент кафедри, кандидат філософських наук, доцент.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ від 22 грудня 2022 року, протокол № 8

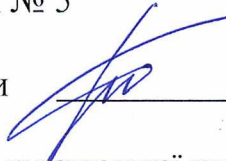
Завідувач кафедри



Олег ПАВЛИШИН

Схвалено науково-методичною радою НАВС від 25 січня 2023 року, протокол № 5

Голова науково-методичної ради



Станіслав ГУСАРЄВ

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ____).

протокол засідання кафедри

від __. __. 202__.

протокол науково-методичної ради

від __. __. 202__.

Завідувач кафедри

Голова НМР

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ____).

протокол засідання кафедри

від __. __. 202__.

протокол науково-методичної ради

від __. __. 202__.

Завідувач кафедри

Голова НМР

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Робоча програма переглянута на 20__/20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ____).

протокол засідання кафедри

від __. __. 202__.

протокол науково-методичної ради

від __. __. 202__.

Голова НМР

Завідувач кафедри

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Загальні відомості про навчальну дисципліну

Предмет навчальної дисципліни – світоглядно-методологічний зміст сутності права, особливості його розуміння як універсальної цінності в житті окремої особи і суспільства в цілому, співвідношення філософсько-правового осмислення права з іншими підходами до його осягнення.

Мета й завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни є засвоєння світоглядно-методологічного змісту права і правовідносин, поглиблення та конкретизація знань з філософії права та юридичних наук у галузі правничої діяльності.

Завдання навчальної дисципліни:

- формування системних та глибоких знань про об'єкт, предмет і методи філософії права, її понятійно-категоріальний апарат, основні вітчизняні та зарубіжні філософсько-правові школи, типи праворозуміння;
- сутність та зміст права як міри свободи особи в її взаємовідносинах із державою, владою, законом;
- підвищення рівня правової та політичної культури;
- уміння визначити ціннісно-нормативні принципи аналізу різних типів праворозуміння;
- формувати особисту політичну і громадянську позиції; розуміння змісту універсального загальноєвропейського та українського конституційного принципу верховенства права, вміння застосовувати його в узгодженості з принципами справедливості та законності.
- засвоєння філософсько-методологічних підвалин сучасної юриспруденції для їх ефективного застосування у професійній практичній діяльності;
- підвищення рівня світоглядної та методологічної культури; розвиток вмінь застосування філософських методів до професійної та дослідницької діяльності;
- формування творчих підходів у пізнанні філософсько-методологічних аспектів феномену права та виявлення світоглядно-методологічних джерел сучасних парадигм юриспруденції;
- закріплення знань щодо методологічних засад розуміння і цільового використання філософських термінологічних систем.

Пререквізити: юридична логіка, юридична деонтологія, теорія держави та права.

Постреквізити: конституційне право, міжнародний захист прав людини, соціологія, кримінальне право.

Перелік компетентностей відповідно до освітньої програми ступеня вищої освіти бакалавра

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.
- СК2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.
- СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.
- СК8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.
- СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

Програмні результати навчання:

- РН1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки задалегідь невідомих умов та обставин.
- РН5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.
- РН6. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.
- РН18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.
- РН19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

Знання, уміння, навички

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

сутність філософії права як вищого рівня правової свідомості, її специфіку і місце в системі правової науки, генезис філософії права, її об'єкт, предмет, систему методів, основні теоретичні конструкції; основні положення філософсько-правових систем щодо правничої діяльності, розуміння її

найзагальніших підстав у відповідних напрямках підготовки для вирішення професійних завдань у галузі права в умовах сучасного інформаційного суспільства;

вміти:

аналізувати проблеми сучасного правового життя України та світу, виявляти основні тенденції розвитку правової системи України, інших держав та міжнародних відносин, об'єднувати методологічні можливості філософського та правового підходів щодо актуальних проблем розвитку правової реальності; аналізувати основні філософсько-правові та юридичні категоріальні концепти не тільки в історичному контексті, але й в аспекті розбудови України як держави, враховуючи реформу правової системи;

володіти навичками:

творчо застосовувати нормативно-правові акти, керуючись міжнародними стандартами прав людини, що знайшли обґрунтування у філософсько-правових концепціях видатних мислителів;

проникаючи у сутність соціально-правових явищ, виявляти та попереджувати правопорушення та конфліктні ситуації суспільного життя.

2. Структура навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни			
	денна форма здобуття вищої освіти		заочна форма здобуття вищої освіти	
	д/б	ксф	д/б	ксф
Кількість кредитів ECTS – 4	рік підготовки			
	1	2		2
	Семестр			
	2	3		3
Загальна кількість годин – 120	Лекції			
	16	16		8
	Семінарські			
	44	44		14
	Практичні			
	Самостійна робота			
	60	60		98
	Вид контролю			
екзамен	екзамен		екзамен	

3.1. Тематичний план

(для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра на основі повної загальної середньої освіти, за денною формою навчання, за кошти державного бюджету та кошти фізичних або юридичних осіб)

№ з/п	Назва тем	Нормативний обсяг годин	Всього годин з викладачем	З них:			Самостійна робота
				Лекцій	Семінарських занять	Практичних занять	
1	Предмет та призначення філософії права. Філософська культура правника.	18	10	4	6		8
2	Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права.	18	10	2	8		8
3	Онтологічний зміст сутності і структури права.	18	8	2	6		10
4	Пізнання і розуміння істини в праві: епістемологічний вимір.	16	8	2	6		8
5	Справедливість і законність та їх місце в системі правових цінностей.	18	8	2	6		10
6	Сутність людини як основа антропологічного обґрунтування права.	16	8	2	6		8
7	Актуальні проблеми взаємодії права та влади в контексті євроінтеграції та глобалізації.	16	8	2	6		8
Всього годин		120	60	16	44		60
Підсумковий контроль – екзамен							

3.2. Тематичний план

(для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра на основі повної загальної середньої освіти, за заочною формою навчання, за кошти фізичних або юридичних осіб)

№ з/п	Назва тем	Нормативний обсяг годин	Всього годин з викладачем	З них:			Самостійна робота
				Лекцій	Семінарських занять	Практичних занять	
1	Предмет та призначення філософії права. Філософська культура правника.	18	4	2	2		14
2	Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права.	18	4	2	2		14
3	Онтологічний зміст сутності і структури права.	16	2		2		14
4	Пізнання і розуміння істини в праві: епістемологічний вимір.	16	2		2		14
5	Справедливість і законність та їх місце в системі правових цінностей.	18	4	2	2		14
6	Сутність людини як основа антропологічного обґрунтування права.	16	2		2		14
7	Актуальні проблеми взаємодії права та влади в контексті євроінтеграції та глобалізації.	18	4	2	2		14
Всього годин		120	22	8	14		98
Підсумковий контроль – екзамен							

4.1. Плани семінарських і практичних занять

*Денна форма здобуття вищої освіти,
за кошти державного бюджету та
кошти фізичних або юридичних осіб*

Тема 1. Предмет та призначення філософії права. Філософська культура правника (6 год)

Навчальні питання до 1 семінарського заняття:

1. Світогляд, його структурна організація, типи та їх сутність.
2. Етимологія та змістовне наповнення поняття «філософія».
3. Предмет і функції філософії.
4. Структура філософії.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Особливості деонтологічного трактування філософії права І. Канта.
2. Генеза історичного становлення предмету філософії.
3. Філософія як мудрість, спосіб життя і тип філософування.
4. Філософський світогляд як форма духовно-практичного освоєння світу.
5. Основне питання філософії та філософії права як філософська проблема.

Навчальні питання до 2 семінарського заняття:

1. Філософія права як складова соціальної філософії.
2. Особливості філософії права як науки про граничні засади права.
3. Структура і головне завдання філософії права.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Структура філософії та філософії права: загальне і особливе.
2. Чому, на Ваш погляд, існує багато різних концепцій, типів «філософії права»?
3. Як Ви розумієте сутність та співвідношення діалектичного, синергетичного, семіотичного підходів до права?
4. Що становить предмет і об'єкт філософії права?
5. Чи є різниця між поняттями «предмет» і «об'єкт» науки і в чому вона полягає?

Навчальні питання до 3 семінарського заняття:

1. Дискусія про предмет філософії права.
2. Філософія права в системі філософських та юридичних наук.
3. Функції і значення філософії права. Філософська культура правника.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Філософсько-правова рефлексія як метод пізнання права.
2. З яких елементів складається методологія філософії права?
3. Особливості обґрунтування предмету та необхідності філософії права Г.В.Ф. Гегеля.

4. Характерні риси онтологічного трактування природного права.
5. Міжпредметні зв'язки філософії права.

Тема 2. Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права (8 год)

Навчальні питання до 1 семінарського заняття:

1. Інтелектуальне середовище та інструментарій методології пізнання права.
2. Методологія як система принципів і способів організації пізнання права та юридичної практики.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Загальна характеристика філософської методології як способу пізнання права.
2. Методологія права та її рівні.
3. Методологія філософії та основні концепції щодо її розуміння.
4. Методологічна функція філософії права в системі правової науки.
5. Загальна характеристика діалектики як методу філософії права.

Навчальні питання до 2 семінарського заняття:

1. Методологія філософії права та основні підходи до її розуміння.
2. Структурна побудова методології філософії права.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Структурна побудова методології філософії права.
2. Природне право як ідея та ідеал права.
3. Співвідношення філософії права, загальної теорії права та соціології права.
4. Г. В. Ф. Гегель: зміст діалектичного розвитку права.
5. Деонтологічна концепція природного права І. Канта.

Навчальні питання до 3 семінарського заняття:

1. Юридико-позитивістський тип праворозуміння (теорії позитивного права).
2. Юснатуралістський тип праворозуміння (теорії природного права).

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Особливості використання категорій діалектики щодо аналізу структури та елементів правового розвитку.
2. Історичні етапи становлення філософської методології.
3. Історичні типи юснатуралістського типу праворозуміння (теорії природного права): зміст і структура.
4. Загальна характеристика способів обґрунтування права.
5. Історичні типи об'єктивізму як способу обґрунтування права.

Навчальні питання до 4 семінарського заняття:

1. Історичні типи об'єктивізму як способу обґрунтування права.
2. Характерні риси правового суб'єктивізму.
3. Інтерсуб'єктивність як парадигма сучасної концепції природного права.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Характерні риси правого інтрасуб'єктивізму.
2. Загальна характеристика феноменології як методу філософії права.
3. Загальна характеристика синергетики як методології філософії права.
4. Історичні типи позитивізму як способу обґрунтування суспільних відносин.
5. Логоцентрична теорія філософії права Г. В. Ф. Гегеля.

Тема 3. Онтологічний зміст сутності і структури права (6 год)

Навчальні питання до 1 семінарського заняття:

1. Історична еволюція поглядів на буття.
2. Онтологічний вимір права. Право як особлива реальність.
3. Людська взаємодія як основа права.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Онтологія: проблематика та основні концепції.
2. Історична еволюція онтологічної моделі світу.
3. Право як особлива соціо-культурна реальність.
4. Комунікативна взаємодія як модель правової реальності.
5. Правова цивілізація як феномен культури.

Навчальні питання до 2 семінарського заняття:

1. Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності
2. Форми буття права: ідея права, закон, правове життя
3. Правова свідомість: сутність, структура і функції.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Місце та роль філософії в становленні історичних типів правових цивілізацій.
2. Суспільна свідомість як відображення суспільного буття.
3. Онтологія і структура суспільної свідомості. Види, типи, рівні, форми суспільної свідомості.
4. Співвідношення суспільної та індивідуальної свідомості.
5. Зміст і структура форм суспільної свідомості: філософська, політична, правова, моральна, естетична, релігійна.

Навчальні питання до 3 семінарського заняття:

1. Суспільство, культура, цивілізація як об'єкти філософсько-правового аналізу.
2. Право як феномен культури.
3. Місце та роль права в становленні цивілізації.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Особливості і завдання філософської онтології. Специфіка правової онтології в порівнянні з філософською онтологією.
2. Зміст правової онтології, її місце в системі філософії права.
3. Форми буття права. Право як: закон, припис, норма.

4. Фактори впливу та генеза права в культурно-історичному процесі. Свобода особистості важлива умова існування права.
5. Мораль, моральність – одна з передумов виникнення права. Мораль як джерело права.

Тема 4. Пізнання і розуміння істини в праві: епістемологічний вимір (6 год)

Навчальні питання до 1 семінарського заняття:

1. Гносеологія як галузь філософського знання: проблематика і основні концепції.
2. Проблема пізнання в історії філософської думки. Проблема суб'єкта і об'єкта пізнання.
3. Різноманіття форм знання і пізнавальної діяльності. Чуттєве і раціональне пізнання.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Загальна характеристика правової епістемології.
2. Філософське розуміння істини як методологія правової гносеології.
3. Право і закон: спільне і відмінності в процесі пізнання.
4. Співвідношення теорії пізнання, гносеології і епістемології.
5. Проблема визначення меж процесу пізнання. Структура пізнавального процесу.

Навчальні питання до 2 семінарського заняття:

1. Класична і постнекласична парадигма розуміння пізнання.
2. Загальна характеристика правової гносеології та епістемології.
3. Категорія істини як центральна категорія правового пізнання.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Марбурська школа: Г.Коген, П.Наторп, Е.Кассіерер.
2. Проблема походження або джерела пізнання: раціоналізм і сенсуалізм.
3. Раціоналізм Декарта, Гоббса, Спінози.
4. Спроби подолання крайнощів раціоналізму і сенсуалізму: Ляйбніц. Позиція І.Канта.
5. Роль інтуїції в пізнанні. Інтелект і інтуїція: А.Бергсон.

Навчальні питання до 3 семінарського заняття:

1. Правова практика як критерій правової істини.
2. Основні етапи, рівні та методи пізнання у праві.
3. Пізнавальні процеси у правотворчості.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Критерії та провідні теорії істини: прагматична, когерентна, кореспондентна.
2. Істина як процес, результат та передумова розвитку пізнавального процесу.
3. Аналіз постмодерного заперечення істини.
4. Об'єктивність істини та її критерії. Конкретність істини.

5. Діалектика абсолютної і відносної істини. Критерій істини в філософії і кримінальному праві.

Тема 5. Справедливість і законність та їх місце в системі правових цінностей (6 год)

Навчальні питання до 1 семінарського заняття:

1. Категорія цінності та її осмислення в історичному розвитку філософсько-правової думки.
2. Правова аксіологія як складова філософії права.
3. Особливості ціннісного підходу в дослідженні права.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Значення аксіології в історичному розвитку філософсько-правової думки.
2. Процедурні особливості аксіологічного підходу в дослідженні розвитку права.
3. Правові ідеали в системі загальнолюдських цінностей.
4. Концепція Гегеля права як міри свободи.
5. Особистісні, екзистенційні цінності в системі природного права.

Навчальні питання до 2 семінарського заняття:

1. Життя, гідність, власність і система загальнолюдських цінностей у праві.
2. Свобода та відповідальність як правові цінності.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Сучасні теорії справедливості: зміст і структура.
2. Цінність як центральне поняття філософської аксіології. Основний критерій цінності.
3. Суб'єктивна сторона і об'єктивний характер цінності.
4. Процес соціалізації особистості та проблема формування ціннісних орієнтацій.
5. Вищі духовні цінності. Способи пізнання цінностей: емоційний та інтелектуальний.

Навчальні питання до 3 семінарського заняття:

1. Рівність, справедливість, законність та їх місце в системі правових цінностей.
2. Аксіологічний вимір правової науки, юридичної практики та правоохоронної діяльності.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Антиномії справедливості й антиномії права.
2. Норма права і проблема належно-ідеального. Процедура оцінювання права.
3. Належне і норма права в неокантіанстві та нормативізмі.
4. Загальне благо як моральна і правова цінність. Ціннісні орієнтації особистості як найважливіші елементи її внутрішньої структури.

5. Поняття про інструментальну (службову) цінність права. Власна цінність права як методу цивілізованого вирішення конфліктів у суспільстві.

Тема 6. Сутність людини як основа антропологічного обґрунтування права (6 год)

Навчальні питання до 1 семінарського заняття:

1. Поняття антропології, визначення та систематизація її різновидів.
2. Правова антропологія: проблематика і основні концепції.
3. Образ людини в праві.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Визначте співвідношення понять “людина”, “індивід”, “особа”, “індивідуальність”, “особистість” у праві.
2. Природно правовий вимір та обґрунтування прав людини.
3. Історичні типи еволюції прав людини.
4. Обґрунтуйте роль прав людини як моральних критеріїв правопорядку.
5. Філософсько-правові складові осмислення інституту прав людини.

Навчальні питання до 2 семінарського заняття:

1. Антропологічні підстави права.
2. Співвідношення особистості і права: зміст і структура основних концепцій.
3. Особистісний вимір права: статус, ролі, правосвідомість.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Сутність людини як філософська проблема. Багатомірність сутнісної природи людини: її біологічні, соціальні і духовні компоненти.
2. Уявлення про сутність людини на різних етапах розвитку філософії.
3. Етичний персоналізм І.Франка.
4. Вчення В.Вернадського про ноосферу.
5. Екзистенція особи, час, свобода: В.Шинкарук.

Навчальні питання до 3 семінарського заняття:

1. Право і правосвідомість як феномен співіснування індивідів.
2. Філософсько-правове обґрунтування прав людини.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Архетипи української культури: Дім – Поле – Храм (згідно вчення С.Б. Кримського).
2. Гуманістична антропологія: В.Франкл.
3. Проблема сутності людини і її існування. Класична, некласична (модерна) і постмодерна філософія про сутність і існування людини.
4. Буття в собі і буття у світі (Х. Ортега-і-Гассет). Гармонія та дисгармонія людського існування.
5. Свобода й відповідальність. «Свобода-від» і «свобода-для» (Е.Фромм).

Тема 7. Актуальні проблеми взаємодії права та влади в контексті євроінтеграції та глобалізації (6 год)

Навчальні питання до 1 семінарського заняття:

1. Влада як філософсько-правова категорія: поняття, структура та види.
2. Ідея влади в історії філософії права. Концептуальні підходи до проблеми визначення політичної влади.
3. Специфіка філософсько-правового підходу до влади, примусу, насилля та правової діяльності.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Співвідношення права і політики, «букви та духу» закону.
2. Правова ідеологія та психологія: основні тенденції розвитку, змісті структура.
3. Дослідження діалектики влади, права і закону.
4. Влада і управління, влада і демократія, влада і свобода: співвідношення в культурно-історичному процесі.
5. Розподіл влад чи розподіл функцій по управлінню державою.

Навчальні питання до 2 семінарського заняття:

1. Проблема поглинання особистості владою і заперечення нею права.
2. Ресурси політичної влади, її функції і тенденції розвитку.
3. Роль права у здійсненні влади. Право як засіб трансформації влади.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Легальність та легітимність влади, їх співвідношення.
2. Юридичні, економічні, соціальні гарантії проти зловживання владою.
3. Влада та право у цивілізації майбутнього.
4. Політизація і ідеологізація права як перешкода ефективності правотворчості.
5. Правовий нігілізм, деформації правосвідомості, рівень розвитку громадянського суспільства як відображення стану правотворчості.

Навчальні питання до 3 семінарського заняття:

1. Філософські проблеми взаємодії права та державно-владних органів в процесі євроінтеграції та глобалізації.
2. Правова реальність в контексті європейської інтеграції: зміна фундаментальних засад. Реформування змісту правової системи.
3. Правова глобалізація як домінуюча тенденція сучасної правової реальності.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Філософські проблеми правосуддя.
2. Філософія покарання: право покарання і право на покарання. Взаємообумовленість злочину і покарання.
3. Гносеологічна природа інтерпретації покарання в різних концепціях права. Моральність і законність в застосуванні покарання.

4. Покарання як правова форма реалізації справедливості: національно-історична специфіка. Гуманізм права та його втілення в практичній діяльності працівників правової системи.
5. Інформаційне суспільство та право в інформаційному суспільстві з позиції філософії права.

4.2. Плани семінарських і практичних занять

*Заочна форма здобуття вищої освіти,
за кошти фізичних або юридичних осіб*

Тема 1. Предмет та призначення філософії права. Філософська культура правника (2 год)

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Предмет і функції філософії. Структура філософії.
2. Філософія права як складова соціальної філософії. Особливості філософії права як науки про граничні засади права.
3. Структура і головне завдання філософії права.
4. Дискусія про предмет філософії права. Функції і значення філософії права.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Філософський світогляд як форма духовно-практичного освоєння світу.
2. Основне питання філософії та філософії права: загальне і особливе.
3. Генеза історичного становлення предмета філософії.
4. Особливості деонтологічного трактування філософії права І. Канта.
5. Міжпредметні зв'язки філософії права. Співвідношення філософії права, загальної теорії права та соціології права.

Тема 2. Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права (2 год)

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Методологія філософії права та основні підходи до її розуміння.
2. Юридико-позитивістський тип праворозуміння (теорії позитивного права).
3. Юснатуралістський тип праворозуміння (теорії природного права).
4. Об'єктивізм, правовий суб'єктивізм та інтерсуб'єктивність як способи обґрунтування права.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Загальна характеристика філософської методології як способу пізнання права.
2. Методологічна функція філософії права в системі правової науки.
3. Природне право як ідея та ідеал права.
4. Особливості використання категорій діалектики щодо аналізу структури та елементів правового розвитку.
5. Інтерсуб'єктивність як парадигма сучасної концепції природного права.

Тема 3. Онтологічний зміст сутності і структури права (2 год)

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Особливості і завдання філософської онтології. Специфіка правової онтології в порівнянні з філософською онтологією.
2. Онтологічний вимір права. Право як особлива реальність.
3. Форми буття права: ідея права, закон, правове життя
4. Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Історична еволюція поглядів на буття.
2. Зміст правової онтології, її місце в системі філософії права.
3. Право як закон, припис, норма.
4. Співвідношення права, моралі та релігії.
5. Місце та роль права в становленні цивілізації.

Тема 4. Пізнання і розуміння істини в праві: епістемологічний вимір (2 год)

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Гносеологія як галузь філософського знання: проблематика і основні концепції.
2. Проблема пізнання в історії філософської думки. Проблема суб'єкта і об'єкта пізнання.
3. Загальна характеристика правової гносеології та епістемології.
4. Істина як центральна категорія правового пізнання. Правова практика як критерій правової істини.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Різноманіття форм знання і пізнавальної діяльності. Чуттєве і раціональне пізнання.
2. Класична і постнекласична парадигма розуміння пізнання.
3. Співвідношення теорії пізнання, гносеології і епістемології.
4. Право і закон: спільне і відмінності в процесі пізнання.
5. Діалектика абсолютної і відносної істини. Критерій істини в філософії і кримінальному праві.

Тема 5. Справедливість і законність та їх місце в системі правових цінностей (2 год)

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Правова аксіологія як складова філософії права. Категорія цінності та її осмислення в історичному розвитку філософсько-правової думки.
2. Особливості ціннісного підходу в дослідженні права.
3. Система загальнолюдських цінностей у праві.

4. Рівність, справедливість, законність та їх місце в системі правових цінностей.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Значення аксіології в історичному розвитку філософсько-правової думки.
2. Цінність як центральне поняття філософської аксіології. Основний критерій цінності.
3. Правові ідеали в системі загальнолюдських цінностей.
4. Сучасні теорії справедливості: зміст і структура.
5. Поняття про інструментальну цінність права. Власна цінність права як методу цивілізованого вирішення конфліктів у суспільстві.

Тема 6. Сутність людини як основа антропологічного обґрунтування права (2 год)

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Поняття антропології, визначення та систематизація її різновидів.
2. Сутність людини як філософська проблема. Багатомірність сутнісної природи людини: її біологічні, соціальні та духовні компоненти.
3. Правова антропологія: проблематика і основні концепції. Антропологічні підстави права.
4. Філософсько-правове обґрунтування прав людини. Історичні типи еволюції прав людини.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Співвідношення особистості і права: зміст і структура основних концепцій.
2. Особистісний вимір права: статус, ролі, правосвідомість.
3. Роль прав людини як моральних критеріїв правопорядку.
4. Співвідношення особистості і права: зміст і структура основних концепцій.
5. Право та правосвідомість як феномен співіснування індивідів.

Тема 7. Актуальні проблеми взаємодії права та влади в контексті євроінтеграції та глобалізації (2 год)

Навчальні питання до семінарського заняття:

1. Влада як філософсько-правова категорія: поняття, структура та види. Концептуальні підходи до проблеми визначення політичної влади.
2. Роль права у здійсненні влади. Право як засіб трансформації влади.
3. Специфіка філософсько-правового підходу до влади, примусу, насилля та правової діяльності.
4. Філософія покарання: право покарання і право на покарання. Взаємообумовленість злочину і покарання.

Додаткові завдання для підготовки до семінарського заняття:

1. Діалектика влади, права і закону.
2. Співвідношення права і політики, «букви та духу» закону.

3. Правова реальність в контексті європейської інтеграції: зміна фундаментальних засад. Реформування змісту правової системи.
4. Легальність та легітимність влади, їх співвідношення.
5. Гносеологічна природа інтерпретації покарання в різних концепціях права. Моральність і законність в застосуванні покарання.

5. Завдання для самостійної роботи

Тема 1.1. Предмет та призначення філософії права. Філософська культура правника

Реферати, есе:

1. Основні підходи до визначення основного питання філософії права.
2. Генеза предмета філософії права в європейській культурі та цивілізації.
3. Філософсько-світоглядний сенс філософії права та роль юридичного світогляду у формуванні особистості правника.
4. Філософія права і політика: зміст взаємодії.
5. Філософський та юридичний аспекти права, їх спільність, відмінність і особливості.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Що таке система філософських наук?
2. Що таке система юридичних наук?
3. Які місце і роль філософія права у системі філософських наук?
4. Які місце і роль філософія права у системі юридичних наук?
5. Які основні функції філософії права?

Практичні завдання:

1. Розробіть схему, яка б відображала структуру та специфіку філософського знання.
2. Здійсніть порівняльний аналіз системи філософських наук і структури філософії права.
3. Порівняйте методологічну і світоглядну функції філософії права.
4. Визначте основні етапи становлення і розвитку філософії права.
5. Розробіть схему, яка б відображала та узагальнила основні концепції походження філософії.

Тема 1.2. Предмет та призначення філософії права. Філософська культура правника

Реферати, есе:

1. Значення філософії права в підготовці майбутніх правників.
2. Головні напрями у філософській думці.
3. Основне питання сучасної філософії права та його вирішення.
4. Історичний характер становлення і формування філософії права як міждисциплінарної галузі наукового знання.
5. Генеза предмету філософії права.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Яке місце філософії права в системі методології правознавства?
2. Які методи застосовуються у філософсько-правових дослідженнях?
3. Визначте сутність теорії парадигм, яку обґрунтував Т. Кун в праці “Структура наукових революцій”.
4. Яким є співвідношення основних методологічних підходів до визначення поняття права?
5. Можливості застосування методів інших наук в юриспруденції.

Практичні завдання:

1. Розробіть схему, яка б відображала структуру філософії права.
2. Здійсніть порівняльний аналіз системи філософських наук і структури філософії права.
3. Порівняйте методологічну і світоглядну функції філософії права.
4. Узагальніть за допомогою таблиці концепції та погляди різних вчених щодо сутності філософії права та її ознак.
5. Розробіть схему, яка б відображала особливості трактування права в контексті західної й східної філософської традиції.

Тема 1.3. Предмет та призначення філософії права. Філософська культура правника

Реферати, есе:

1. Особливості впливу філософії права на духовний світ правника.
2. Харизматичність особистості філософа (філософія як спосіб життя).
3. Характерні риси і принципи філософської культури правника.
4. Роль філософсько-правового знання у методологічній та світоглядній підготовці правників.
5. Характерні риси правового світогляду.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Співвідношення натурфілософського, синергетичного, метафізичного та діалектичного методів у пізнанні права.
2. Закони і категорії діалектики в праві.
3. Основні критерії науковості світогляду.
4. Ознаки еkleктизму світоглядної позиції правника.
5. Головні відмінності між західною і східною парадигмами філософії.

Практичні завдання:

1. Розробіть схему, яка б відображала основні етапи становлення і розвитку філософії права.
2. Заповнити таблицю «Етапи становлення і розвитку філософії або філософії права».
3. Складання словника категоріально-поняттєвого масиву з теми навчальної дисципліни.
4. Здійсніть порівняльний аналіз наукового та філософсько-правового світогляду.

5. Розробіть схему, яка узагальнить та конкретизує спільні та відмінні риси філософії та юриспруденції.

Тема 2.1. Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права

Реферати, есе:

1. Методологічна функція філософії права в системі правової науки.
2. Методологія та інструментарій побудови сучасної філософії права.
3. Співвідношення основних методологічних підходів до визначення поняття права.
4. Методологія та інструментарій побудови сучасної філософії права.
5. Сутність філософської методології як науки, системи світоглядних настанов і методологічного підґрунтя юриспруденції.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Які рівні виділяються в межах методології права?
2. Причинність та цілепокладання в праві.
3. Які існують способи обґрунтування права, які з них більш поширені в сучасному філософсько-правовому дискурсі?
4. У чому полягає гуманістична природа природно-правової концепції праворозуміння?
5. Які теоретико-методологічні передумови, межі й можливості юснатуралізму?

Практичні завдання:

1. Розробіть схему, яка б відображала структуру методології філософії права.
2. Розробіть схему, яка б демонструвала сутність способів обґрунтування права.
3. Застосуйте екзистенційний підхід до визначення сутності прав людини.
4. Продемонструйте застосування феноменологічної методології для філософсько-правового дослідження правосвідомості.
5. Правова необхідність і випадковість: продемонструйте їх дію в правореалізації.

Тема 2.2. Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права (заняття 2).

Реферати, есе:

1. Методологічна функція філософії права в системі правової науки.
2. Поліметодологізм як сучасна тенденція розвитку методології філософсько-правового знання.
3. Класичні теорії та сучасні концепції природного права.
4. Становлення та розвиток природно-правового мислення.
5. Взаємодоповнюваність філософсько-методологічних доктрин: проблема їх синтезу.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Що є об'єктом і суб'єктом праворозуміння? Що становить його зміст?
2. Яким є співвідношення права і закону, права і влади з позицій різних методологічних підходів?

3. В чому протилежність і взаємодоповнюваність різних типів праворозуміння?
4. Класичні, неklasичні та постнеklasичні методи правопізнання.
5. Гносеологічний зв'язок форми філософського позитивізму з історичним розвитком юридичного позитивізму.
6. Зміст і специфіка соціологічного позитивізму.

Практичні завдання:

1. Окресліть схематично ряд критеріїв, за якими визначають і поділяють типи праворозуміння.
2. Визначте, які світоглядно-методологічні джерела і особливості, переваги і недоліки юридичного позитивізму як основної концепції позитивістського типу праворозуміння.
3. Визначте, які існують історичні різновиди юснатуралізму, окресліть їхню специфіку у зв'язку з культурно-історичним контекстом формування.
4. Обґрунтуйте обмеженість нормативістської монометодології радянського правознавства у пізнанні явищ правової реальності.
5. Продемонструйте на прикладі принцип взаємодоповнюваності методів явищ пізнання правової дійсності.

Тема 2.3. Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права

Реферати, есе:

1. Історичні умови, теоретичні джерела та етапи формування і розвитку філософії позитивізму.
2. Визначальні теоретичні принципи юридичного позитивізму.
3. Проблема методу в філософії права.
4. Методи, їх різновиди та класифікація.
5. Значення законів, категорій та принципів діалектики у пізнанні й практичній діяльності правника.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Зміст і специфіка соціологічного позитивізму.
2. Складання словника категоріально-поняттєвого масиву з теми навчальної дисципліни.
3. Історія становлення філософсько-правової методології та сучасний стан досліджень в галузі філософії права в Україні та світі.
4. Методологія правового пізнання та осмислення права.
5. Ієрархія методів та підходів до вивчення права: філософсько-світоглядний підхід, загальнонаукові та спеціальні методи.

Практичні завдання:

1. Окресліть схематично за допомогою таблиці-схеми ряд критеріїв, за якими визначають можливості застосування методів інших наук в юриспруденції.
2. Заповнити таблицю «Етапи становлення і розвитку методології філософії або методології філософії права».
3. Заповнити таблицю: у чому полягає зміст і структура концепції трагічної діалектики Артура Ліберта щодо застосування у правничому дослідженні.

4. Обґрунтуйте синергетичні закономірності розвитку права в інформаційному суспільстві XXI століття.
5. Яким чином діалектичний метод може бути реалізований у юридичній практиці

Тема 2.4. Типи праворозуміння як способи осмислення сутності права

Реферати, есе:

1. Феноменологія як методологія філософських досліджень права.
2. Екзистенційний підхід до визначення сутності права.
3. Правова герменевтика як застосування у сфері права екзистенціально-феноменологічної герменевтики.
4. Герменевтичне дослідження природного права.
5. Комунікативний метод дослідження права.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Складання словника категоріально-поняттєвого масиву з теми навчальної дисципліни.
2. Спосіб знаходження відмінності між правом і законом в герменевтичній концепції.
3. Основні аргументи щодо співвідношення розуміння і пояснення.
4. Інформаційний, емоційно-ціннісний та діяльнісно-праксеологічний аспекти комунікації.
5. Зміст, рівні та структура наукової методології.

Практичні завдання:

1. Окресліть схематично за допомогою таблиці ряд критеріїв, за якими визначають філософсько-методологічні основи юриспруденції.
2. Визначте, які світоглядно-методологічні джерела і особливості кризи класичної філософської методології.
3. Окресліть схематично за допомогою таблиці ряд критеріїв, які розмежовують історичні різновиди природного права.
4. Продемонструйте на прикладах принципи загального взаємозв'язку та розвитку явищ правової дійсності.
5. Окресліть схематично за допомогою таблиці ряд критеріїв, за якими визначають характерні риси некласичної та постнекласичної методології.

Тема 3.1. Онтологічний зміст сутності і структури права

Реферати, есе:

1. Зміст і сутність сучасних концепцій правової реальності.
2. Проблема блага в історії світової культури. Право як елемент всезагального блага.
3. Суцє та належне в моралі та праві.
4. Правова дійсність як єдність сутності та функціонування права.
5. Ідея права, норма права та правове життя як рівні правової реальності.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Що вивчає онтологія права?
2. В чому полягає мета права: у забезпеченні державного контролю над життєдіяльністю громадян чи у наданні громадянам держави максимуму можливої на даному етапі розвитку суспільства свободи?
3. Зміст правових норм визначається економічно панівним класом даної держави чи співвідношенням її соціальних сил?
4. Як співвідносяться поняття права та правової реальності?
5. Специфіка філософського розуміння буття, зміст категорії буття в різних історико-філософських системах.

Практичні завдання:

1. Розробіть схему, яка б відображала структуру правової реальності (за С. Максимовим).
2. Розробіть схему, яка б відображала структуру правової норми (за В. Бачиніним).
3. Дайте інтерпретацію судження: “Право є формою суспільного буття, що виникає з конфлікту різних соціальних груп нерівної сили. Його мета встановити і підтримувати панування більш сильної групи над слабшою шляхом використання юридичних норм державною владою. Тому головне завдання права полягає в увічненні соціальної та економічної нерівності”.
4. Розробіть схему, яка б відображала основні відмінності основних елементів правової реальності.
5. Визначте специфічні філософсько-правові характеристики (компоненти) правової реальності та правової дійсності.

Тема 3.2. Онтологічний зміст сутності і структури права

Реферати, есе:

1. Сутність та існування, зміст і форма, можливість і дійсність права.
2. Часове та просторове буття права. Єдність минулого, сучасного та майбутнього в праві.
3. Структура правової реальності.
4. Форми буття права: ідея права, закон, правове життя.
5. Правова реальність як форма здійснення ідеї права.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Що розуміли під благом мислителі античності?
2. Як співвідносяться поняття “всезагальне благо”, “цінність” і “право”?
3. Що служить критерієм справедливості?
4. Які особливості часового та просторового буття права.
5. Що обумовлює зміст правової онтології та її місце в системі філософії права.

Практичні завдання:

1. Розробіть схему, яка б відображала основні відмінності позитивного та природного права.

2. Визначте специфічні онтологічні характеристики (компоненти) ідей всезагального блага, свободи, рівності та справедливості.
3. Здійснити ранжування за глибиною змісту основних понять правової онтології.
4. Складання словника категоріально-поняттєвого масиву з теми навчальної дисципліни.
5. Створити структурно-логічну схему онтологічної картини правової реальності.

Тема 3.3. Онтологічний зміст сутності і структури права

Реферати, есе:

1. Співвідношення права і закону як проблема правової онтології.
2. Протиправний закон і неправове законодавство як ігнорування ідеалу свободи, рівності, справедливості.
3. Структура правової реальності.
4. Мораль, моральність – одна з передумов виникнення права. Мораль як джерело права.
5. Духовні, культурологічні, економічні та соціальні передумови виникнення і становлення права.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Онтологія і структура суспільної свідомості.
2. Види, типи, рівні, форми суспільної свідомості.
3. Суспільна та індивідуальна свідомість. Буденно-практична й науково-теоретична свідомість.
4. Загальна характеристика форм суспільної свідомості: правова, моральна, естетична, релігійна, наукова свідомість.
5. Право як соціокультурний феномен.

Практичні завдання:

1. Розробіть схему, яка б відображала основні відмінності позитивного та природного права.
2. Визначте специфічні онтологічні характеристики (компоненти) ідей всезагального блага, свободи, рівності та справедливості.
3. Провести класифікацію онтологічних підходів за ознаками: за трактуванням субстанції; за трактуванням буття; за трактуванням простору і часу.
4. Створити структурно-логічну схему трактування правової свідомості в онтологічній моделі світу ХХ-ХХІ ст.
5. Яку концепцію розуміння свідомості Ви поділяєте і чому? Аргументуйте свою позицію.

Тема 4.1. Пізнання і розуміння істини в праві: епістемологічний вимір

Реферати, есе:

1. Філософські константи правового пізнання.
2. Гносеологічний аспект правотворчості.

3. Істина як мета правореалізаційної діяльності.
4. Право і закон: спільне і відмінності в процесі пізнання.
5. Категорія істини як підсистема правової гносеології.

Завдання для самостійного вивчення:

1. У якому розумінні повинна бути істинною норма права?
2. Як співвідносяться істина і цінність у праві?
3. Як ви розумієте поняття «юридична практика»?
4. Чи погоджуєтесь Ви із тим, що юридична практика виступає критерієм правової істини?
5. Як Ви розумієте таке твердження А.А. Козловського: “Пізнання є самою суттю права, найглибшою його характеристикою”?

Практичні завдання:

1. Проаналізуйте співвідношення понять “правове знання”, “правова гносеологія”, “правова епістемологія”, “теорія правового пізнання”.
2. Проаналізуйте та схематично окресліть співвідношення понять “закон”, “правовий закон”, “неправо”.
3. Проаналізуйте співвідношення понять “природне право” та “юснатуралізм”.
4. Проаналізуйте співвідношення понять “позитивізм”, “юридичний позитивізм” і “легізм”.
5. Складання словника категоріально-поняттєвого масиву з теми навчальної дисципліни.

Тема 4.2. Пізнання і розуміння істини в праві: епістемологічний вимір

Реферати, есе:

1. Роль пізнання в контексті сутності людського існування.
2. Еволюція епістемології: від питань про пізнаваність метафізичних реалій до проблем наукового пізнання.
3. Предмет гносеології і епістемології та їх методи.
4. Структура пізнавального процесу. Структурні складові пізнавальної діяльності (об’єкт, суб’єкт, мета, засоби, результати).
5. Пізнання як відображення, відношення, комунікація і діяльність.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Основні епістемологічні проблеми: як улаштоване знання; які механізми його об’єктивації в науково-теоретичній і практичній діяльності.
2. Особливості взаємозв’язку онтології і гносеології.
3. Рушійні сили пізнання. Проблема визначення меж процесу пізнання.
4. Класична і неklasична теорії пізнання.
5. Сутність гносеологічного та епістемологічного аспекту філософсько-правових досліджень.

Практичні завдання:

1. Чи погоджуєтесь Ви із тим, що в межах гносеологічного підходу до правової реальності акцент робиться передусім на з’ясуванні того, що і як відображається

у праві (правосвідомості, правовій ідеології, законодавстві). Обґрунтуйте власну думку.

2. Чи можна вважати будь-який спосіб осмислення природи права тотожним осягненню сутності та особливостей права?
3. Порівняйте такі висловлювання Сенеки і Цицерона: “Несправедливий закон не створює права” і “Своєю силою закони зобов’язані праву”.
4. Створіть та обґрунтуйте структурно-логічну схему епістемологічної картини пізнання права. Яка модель буде більш прийнятна для правника? Обґрунтуйте свою позицію.
5. Здійснити ранжування за глибиною змісту основних понять правової гносеології.

Тема 4.3. Пізнання і розуміння істини в праві: епістемологічний вимір

Реферати, есе:

1. Епістемологія як філософсько-методологічна дисципліна про знання, його будову, структуру, функціонування і розвиток.
2. Основні етапи еволюції епістемології.
3. Критерії та провідні теорії істини: прагматична, когерентна, кореспондентна.
4. Істина як процес, результат та передумова розвитку пізнавального процесу.
5. Об’єктивність істини та її критерії.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Загальна характеристика конкретності істини.
2. Діалектика абсолютної і відносної істини.
3. Критерій істини в філософії і кримінальному праві. У якому розумінні повинна бути істинною норма права?
4. Обґрунтування пізнання в контексті соціально-практичної життєдіяльності.
5. Проблема трактування значення практики в історії філософії та філософії права.

Практичні завдання:

1. Складання словника категоріально-поняттєвого масиву з теми навчальної дисципліни.
2. Здійснити ранжування за глибиною змісту основних понять правової епістемології.
3. Створити структурно-логічну схему трактування пізнання в епістемологічній моделі ХХ-ХХІ ст.
4. Розробіть схему, яка б відображала, узагальнювала розуміння парадигми як сукупності сталих загальнозначущих правил, теорій, методів, схем наукової діяльності, що передбачає єдність у тлумаченні юридичної теорії, в організації емпіричних досліджень та інтерпретації її результатів.
5. Розробіть схему, яка б відображала, узагальнювала плюралістичне розуміння істини як діалектичного процесу пізнання, що конкретизує рух знання від відносної до абсолютної істини.

Тема 5.1. Справедливість і законність та їх місце в системі правових цінностей

Реферати, есе:

1. Сутність та основні етапи розвитку філософської аксіології, її зв'язок з правовою аксіологією.
2. Цінність як центральне поняття філософської аксіології. Основний критерій цінності.
3. Правова аксіологія як методологія та інструментарій побудови сучасної парадигми юриспруденції.
4. Генеза ідеї співвідношення рівності та справедливості.
5. Право як загальна міра свободи індивідів.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Які загальні характеристики сучасних концепцій справедливості?
2. Які механізми взаємодії понять «цінність» та «оцінка»?
3. Який зміст, сутнісне наповнення поняття «правова цінність»?
4. Від яких чинників залежить визначення поняття «правова цінність»?
5. Яка роль цінності свободи у формуванні структури людської діяльності?

Практичні завдання:

1. Вкажіть основні типи визначень правових ідеалів та аргументуйте відповідь прикладами з історії філософсько-правової думки.
2. Дайте визначення та проаналізуйте співвідношення таких понять, як норма, оцінка, ціннісна орієнтація.
3. Дайте загальну характеристику вищих цінностей людини.
4. Окресліть особистісні, екзистенційні цінності в системі природного права.
5. Охарактеризуйте ціннісні основи сучасних теорій справедливості.

Тема 5.2. Справедливість і законність та їх місце в системі правових цінностей

Реферати, есе:

1. Інструментальна і власна цінність права.
2. Суспільні цільові цінності та ідеали.
3. Особистісні, екзистенційні цінності в системі природного права.
4. Сучасні теорії справедливості.
5. Застосування основних аксіологічних концепцій до розуміння розвитку права.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Які чинники впливають на формування індивідуальних і суспільних цінностей?
2. Який зміст основних правових цінностей?
3. Який зміст феномену свободи волі з позицій філософії права?
4. Яке місце займає справедливість у системі вищих цінностей?
5. Як співвідносяться справедливість і правовий ідеал та право?

Практичні завдання:

1. Як співвідносяться держава і суспільно-правові інституції?
2. Який зміст понять «правління права» і «верховенство права»?
3. Порівняйте зміст понять “правове суспільство” і “громадянське суспільство” з філософсько-правових позицій?
4. Розкрийте роль держави, її інституцій як менеджера найнятого громадянським суспільством та людиною.
5. Чому неприпустимо порушувати чиєсь право на життя? Чому неприпустимо позбавляти когось життя? Це однакові запитання?

Тема 5.3. Справедливість і законність та їх місце в системі правових цінностей**Реферати, есе:**

1. Зміст і структура сучасних теорій справедливості.
2. Право як метод цивілізованого вирішення конфліктів у суспільстві.
3. Суб’єктивна сторона і об’єктивний характер цінності.
4. Процес соціалізації особистості як проблема формування ціннісних орієнтацій.
5. Антиномії справедливості й антиномії права.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Які основні цінності лежать в основі концепції прав людини?
2. Як Ви вважаєте, чому виникла необхідність в прийнятті міжнародних угод, замість розробки окремими країнами власних аксіологічних стандартів?
3. Чи можна духовні, культурні цінності ставити вище універсальності прав людини?
4. Чи можна використовувати захист прав людини для виправдання військової агресії?
5. Чому права людини як певні аксіологічні константи: постійно змінюються, постійно розвиваються?

Практичні завдання:

1. Розробіть схему, яка б відображала сучасне уявлення про справедливість та його аксіологічні складові, елементи.
2. Розробіть схему, яка б відображала сучасне уявлення про рівність та його аксіологічні складові в системі цінностей.
3. Розробіть схему, яка б відображала сучасне уявлення про законність та його аксіологічні складові, елементи.
4. Порівняйте зміст, а також спільне і особливе у структурі правових ідеалів “справедливість” і “рівність” з філософсько-правових позицій?
5. Чи знаєте Ви, що робити, якщо порушені ваші права людини?

Тема 6.1. Сутність людини як основа антропологічного обґрунтування права

Реферати, есе:

1. Правова антропологія як методологія та інструментарій побудови сучасної філософії права.
2. Антропологічні основи права.
3. Базові стереотипи та ментальність у правосвідомості.
4. Класична, неklasична (модерна) і постмодерна філософія про сутність і існування людини.
5. Антиномія: «образ людини» та «образ права».

Завдання для самостійного вивчення:

1. В чому полягає особливість філософського визначення проблеми розвитку людини?
2. В чому полягає роль правосвідомості у правовому житті?
3. Концепція множинності сутності людини та її наслідки.
4. Поняття особистості. Структура особистості.
5. Юридичний механізм забезпечення прав людини (Конституція, нормативні акти, юрисдикційні органи).

Практичні завдання:

1. Розробіть схему, яка б узагальнила співвідношення понять “людина”, “індивід”, “особа”, “індивідуальність”, “особистість” у праві.
2. Охарактеризуйте основні елементи, форми і рівні правосвідомості?
3. Розробіть схему, яка б відображала Ваше визначення прав людини ? Як ви поясните, що це таке з позиції правової антропології?
4. Обґрунтуйте роль прав людини як моральних критеріїв правопорядку.
5. Поясніть, як права людини виконують функцію об’єктивації простору особистої автономії?

Тема 6.2. Сутність людини як основа антропологічного обґрунтування права

Реферати, есе:

1. Особливості виникнення філософської антропології.
2. Природа людини і право.
3. Генеза ідеї громадянського суспільства в культурі.
4. Антропологія як спосіб творення людиною себе.
5. Поняття, сутність та структура прав людини.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Які основні теорії походження людини Вам відомі?
2. Якими є антропологічні засади права?
3. Як основні теорії походження людини співвідносяться з теоріями походження права?
4. Застосування діалектики щодо розуміння структури особистості.

5. Теорія природного права як підґрунтя філософсько-правового розуміння прав людини.

Практичні завдання:

1. Які види легітимації існують?
2. Як зміст поняття прав людини змінювалось в різні епохи?
3. Які основні філософсько-правові аспекти осмислення інституту прав людини?
4. Право громадянина на необхідний захист від держави у класичній філософії права.
5. Права людини як нормативна форма взаємодії індивіда, суспільства і держави.

Тема 6.3. Сутність людини як основа антропологічного обґрунтування права

Реферати, есе:

1. Особа та її приватне життя в громадянському суспільстві.
2. Роль органів та підрозділів Національної поліції у забезпеченні прав і свобод громадян.
3. Право громадянина на необхідний захист від держави у класичній філософії права.
4. Теорія суспільного договору: від античності до сучасності.
5. Три покоління прав: невідчужувані права людини, соціально-групові, державно-національні.

Завдання для самостійного вивчення:

1. В чому полягає роль правосвідомості у правовому житті?
2. Концепція множинності сутності людини та її наслідки.
3. Поняття особистості. Структура особистості.
4. Теорія природного права як підґрунтя філософсько-правового розуміння прав людини.
5. Юридичний механізм забезпечення прав людини (Конституція, нормативні акти, юрисдикційні органи).

Практичні завдання:

1. Поняття правової, світської та суспільної держави у класичній філософії права.
2. Співвідношення понять “громадянське суспільство” і “державна” у філософії права Г. Гегеля.
3. Окресліть сутність поняття «влада». Розкрийте співвідношення понять «образ людини», «влада» і «право»?
4. Проаналізуйте та охарактеризуйте філософську проблему свободи і юридичної відповідальності.
5. Проаналізуйте та охарактеризуйте філософську проблему принципу гуманізму і невідворотності покарання.

Тема 7.1. Актуальні проблеми взаємодії права та влади в контексті євроінтеграції та глобалізації

Реферати, есе:

1. Роль влади в становленні та розвитку права.
2. Взаємозв'язок форми держави та ціннісних основ правової системи.
3. Конкретно-історичний механізм об'єктивної обумовленості права та законодавства.
4. Взаємозв'язок і суперечність між державою і громадянським суспільством, між владою і правом.
5. Форми організації державної влади.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Як історично розвивалася теорія розподілу влад?
2. Чи тотожні поняття “легітимація” і “легалізація”?
3. Як співвідносяться право і закон? Чи завжди закон є правовим явищем?
4. Які існують різновиди трактування категорії свободи в історії правових вчень?
5. Які філософські засади професійного вдосконалення та морального вибору правоохоронців?

Практичні завдання:

1. Чи має правоохоронець більше прав, ніж інші громадяни нашої держави? Яким чином узгоджуються права поліції із правами людини і громадянина, відображеними в Конституції України? Обґрунтуйте відповідь конкретними прикладами та посиланнями на законодавство.
2. Як Ви вважаєте, що є головним для працівника правоохоронних органів у його професійній діяльності: буква закону чи моральні принципи? Проаналізуйте ситуацію, в якій колега по роботі закликає поліцейського заради професійної солідарності "обійти" закон.
3. У фільмі «Місце зустрічі змінити не можна» головні герої Жеглов і Шарапов затримують кишенькового злодія і для того, щоб заарештувати його, Жеглов непомітно підкидає йому в кишеню гаманець. Шарапов стверджує, що так вчиняти не можна, а Жеглов заперечує, аргументуючи тим, що злодія потрібно знешкодити будь-яким способом. Якою є оцінка даного вчинку з точки зору професійної етики?
4. Яка відмінність між гідністю та професійною честю правоохоронця? Біля Вас зібралось товариство, яке критикує роботу працівників поліції. Як слід вчинити – втрутитися в дискусію, промовчати чи залишити це коло осіб?
5. Як чинити в тих випадках, в яких працівник поліції вимушений обирати між «цивільними» моральними цінностями (наприклад, дружніми чи сімейними зв'язками) та професійним обов'язком? Проаналізуйте ситуацію відповідного морального конфлікту під час виконання службових обов'язків та обґрунтуйте Ваш варіант дії.

Тема 7.2. Актуальні проблеми взаємодії права та влади в контексті євроінтеграції та глобалізації

Реферати, есе:

1. Право як рівний і справедливий масштаб свободи.
2. Влада та право у цивілізації майбутнього.
3. Гуманістична спрямованість професійної діяльності працівників поліції.
4. Філософські проблеми правосуддя.
5. Філософсько-правові проблеми правотворчості та правозастосування взагалі в посттоталітарному суспільстві.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Який зміст ідеї права? Як співвідносяться між собою свобода і право?
2. Які елементи складають основу правової свободи?
3. Політизація і ідеологізація права як перешкода ефективності правотворчості.
4. Які головні небезпеки авторитаризму та тоталітаризму для права?
5. Чи можна поєднати реалізацію принципу гуманізму та примус в діяльності правоохоронних органів?

Практичні завдання:

1. Назвіть основні політико-правові інститути обмеження влади. Розкрийте сутність теорії розподілу влад.
2. Назвіть основні ознаки права. Проаналізуйте, чи є примус невід'ємним атрибутом права.
3. Розробіть схему, яка б відображала види примусу.
4. Продемонструйте схематично недостатність і обмеженість нормативного підходу до визначення права.
5. Розробіть схему, яка б відображала класифікацію законів (за В. Бачиніним). Обґрунтуйте твердження про те, що право – це особливий нормативно-ціннісний регулятор суспільних відносин.

Тема 7.3. Актуальні проблеми взаємодії права та влади в контексті євроінтеграції та глобалізації

Реферати, есе:

1. Сутність і соціальна природа морально-професійних конфліктів у поліцейській діяльності.
2. Філософський аналіз правової культури працівника поліції.
3. Філософська складова пенітенціарної доктрини демократичної правової держави.
4. Гуманізм права та його втілення в практичній діяльності працівників поліції.
5. Філософсько-правовий аналіз правової культури правників.

Завдання для самостійного вивчення:

1. Філософія покарання: право покарання і право на покарання.
2. Покарання як правова форма реалізації справедливості: національно-історична специфіка.
3. Конфлікт обов'язку та совісті у моральному виборі правоохоронців.

4. Юридичні, економічні, соціальні гарантії проти зловживання владою.
5. Філософсько-теоретичні основи справедливості та законності в кримінальному, адміністративному та процесуальному праві, адміністративно-правовій діяльності.

Практичні завдання:

1. Розробіть схему, яка б відображала критерії поділу влад, а також як співвідносяться між собою державна і політична влада?
2. Розробіть схему за допомогою, якої обґрунтуйте структуру політики як форми суспільної свідомості.
3. Проаналізуйте сучасну ситуацію на конкретних прикладах та з'ясуйте, коли українські громадяни є суб'єктами, а коли – об'єктами свого життя.
4. Складання словника категоріально-поняттєвого масиву з теми навчальної дисципліни.
5. Здійснити ранжування за глибиною змісту основних понять правової праксеології.

6. Індивідуальні завдання (не передбачені навчальним планом)

7. Методи навчання

Під час освітнього процесу використовуються методи навчання: бінарні, частково-пошукові; *словесні методи* (лекція, розповідь-пояснення), *наочні* (ілюстрація), *практичні* (репродуктивні, проблемно-пошукові, інтерактивні (дискусія); частково-пошукові, проблемні, дальтон-технологія, активні та інтерактивні, інформаційні й евристичні («мозковий штурм», синектики, Сократів діалог, аналогій, стоп-кадр, ПОПіВ-формула, дискусія, термінологічний бій, синтез думок), метод ситуацій (ситуація-вправа, ситуація-оцінка, ситуація-проблема, ситуація-ілюстрація), імпульс-повідомлення, незакінчені речення, складання коментованої схеми навчального питання.

8. Форми та методи контролю, критерії оцінювання результатів навчання

Форми контролю – усне та письмове опитування. *Контроль самостійної* здійснюється шляхом перевірки виконаних завдань, передбачених програмою.

Методи поточного контролю:

- усне опитування (бліц-опитування, фронтальне опитування);
- робота за індивідуальними завданнями;
- тестування;
- поняттєве вправляння;
- групові завдання, що передбачають розв'язання або підготовку проблемних ситуацій.

При поточному контролі оцінюються усні виступи, вирішення практичних завдань і тестів, творчі й проектні роботи.

Методи підсумкового контролю: усна відповідь або тестування.

При підсумковому контролі застосовується 100-бальна шкала оцінювання, а також національна система (відмінно, добре, задовільно, незадовільно) та система ECTS (A, B, C, D, E, F, FX).

Розподіл балів, що присвоюються здобувачеві

Накопичення балів з тем за усі види робіт								Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
max 60%								max 40 %	max 100 %
								Екзамен	
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	Самостійна робота	40	100
7	8	7	7	7	7	7	10		

Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	незадовільно	FX	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна

Програми та силабус навчальної дисципліни, мультимедійна система з можливостями візуальної презентації навчальних матеріалів у вигляді слайдів та аудіо-/відео-, тексти лекції, навчально-методичні матеріали на офіційному вебпорталі НАВС «Дистанційні курси».

10. Перелік питань для підсумкового контролю з навчальної дисципліни

1. Світогляд: визначення, історичні типи та їх сутність.
2. Етимологія та змістове наповнення терміну «філософія».
3. Світогляд і його структура.
4. Предмет і функції філософії.
5. Предмет і об'єкт філософії.
6. Структура філософії.
7. Філософія права як складова соціальної філософії.
8. Особливості філософії права як науки про граничні засади права.
9. Структура і головне завдання філософії права.
10. Дискусія про предмет філософії права.
11. Філософсько-правова рефлексія як метод пізнання права.
12. Філософія права в системі філософських та юридичних наук.
13. Функції і значення філософії права. Філософська культура правника.
14. Інтелектуальне середовище та інструментарій методології пізнання права.
15. Методологія як система принципів і способів організації пізнання права та юридичної практики.
16. Методологія права та її рівні.
17. Методологія філософії права та основні підходи до її розуміння.
18. Методологічна функція філософії права в системі правової науки.
19. Загальна характеристика діалектики як методу філософії права.
20. Структурна побудова методології філософії права.
21. Природне право як ідея та ідеал права.
22. Співвідношення філософії права, загальної теорії права та соціології права.
23. Г. В. Ф. Гегель: діалектичний розвиток права.
24. Деонтологічна концепція природного права І. Канта.
25. Особливості використання категорій діалектики щодо аналізу структури та елементів у праві.
26. Юридико-позитивістський тип праворозуміння (теорії позитивного права).
27. Юснатуралістський тип праворозуміння (теорії природного права).
28. Загальна характеристика способів обґрунтування права.
29. Історичні типи об'єктивізму як способу обґрунтування права.
30. Характерні риси правого суб'єктивізму.
31. Інтерсуб'єктивність як парадигма сучасної концепції природного права.
32. Онтологія: проблематика та основні концепції.
33. Історична еволюція поглядів на буття.
34. Онтологічний вимір права. Право як особлива реальність.
35. Людська взаємодія як основа права.
36. Природне і позитивне право як основні структурні елементи правової реальності.
37. Форми буття права: ідея права, закон, правове життя.

38. Правова свідомість: сутність, структура і функції.
39. Суспільство, культура, цивілізація як об'єкти філософсько-правового аналізу.
40. Право як феномен культури. Місце та роль права в становленні цивілізації.
41. Гносеологія як галузь філософського знання: проблематика і основні концепції.
42. Проблема пізнання в історії філософської думки. Проблема суб'єкта і об'єкта пізнання.
43. Різноманіття форм знання і пізнавальної діяльності. Чуттєве і раціональне пізнання.
44. Класична і постнекласична парадигма розуміння пізнання.
45. Загальна характеристика правової гносеології.
46. Категорія істини як центральна категорія правової гносеології.
47. Право і закон: спільне і відмінності в процесі пізнання.
48. Правова практика як критерій правової істини.
49. Основні етапи, рівні та методи пізнання у праві.
50. Пізнавальні процеси у правотворчості.
51. Категорія цінності та її осмислення в історичному розвитку філософсько-правової думки.
52. Правова аксіологія як складова філософії права. Особливості ціннісного підходу в дослідженні права.
53. Життя, гідність, власність і система загальнолюдських цінностей у праві.
54. Свобода та відповідальність як правові цінності.
55. Рівність, справедливість, законність та їх місце в системі правових цінностей.
56. Аксіологічний вимір правової науки, юридичної практики та правоохоронної діяльності.
57. Свобода та відповідальність як цінності.
58. Право як міра свободи.
59. Особистісні, екзистенційні цінності в системі природного права.
60. Сучасні теорії справедливості.
61. Поняття антропології, визначення та систематизація її різновидів.
62. Правова антропологія: проблематика і основні концепції.
63. Образ людини в праві.
64. Антропологічні підстави права.
65. Особистість і право. Особистісний вимір права: статус, ролі, правосвідомість.
66. Право і правосвідомість як феномен співіснування індивідів.
67. Визначте співвідношення понять «людина», «індивід», «особа», «індивідуальність», «особистість» у праві.
68. Філософсько-правове обґрунтування прав людини.
69. Характерні риси еволюції прав людини.
70. Обґрунтуйте роль прав людини як моральних критеріїв правопорядку.

71. Філософсько-правові аспекти осмислення інституту прав людини.
72. Влада як філософсько-правова категорія: поняття, структура та види.
73. Ідея влади в історії філософії права.
74. Концептуальні підходи до проблеми визначення політичної влади
75. Специфіка філософсько-правового підходу до влади, примусу, насилля та правової діяльності.
76. Проблема поглинання особистості владою і заперечення нею права.
77. Ресурси політичної влади, її функції і тенденції розвитку.
78. Роль права у здійсненні влади. Право як засіб трансформації влади.
79. Співвідношення права і політики, "букви та духу" закону. Правова ідеологія та психологія.
80. Філософські проблеми взаємодії права та державно-владних органів в процесі євроінтеграції та глобалізації.
81. Правова реальність в контексті європейської інтеграції: зміна фундаментальних засад. Реформування змісту правової системи.
82. Значення правової культури для діяльності правників і правоохоронців.
83. Роль влади в становленні та розвитку права.
84. Взаємозв'язок форми держави та ціннісних основ правової системи.
85. Конкретно-історичний механізм об'єктивної обумовленості права та законодавства.
86. Право як рівний і справедливий масштаб свободи.
87. Гуманістична спрямованість професійної діяльності працівників поліції.
88. Сутність і соціальна природа морально-професійних конфліктів у поліцейській діяльності.
89. Філософський аналіз правової культури особи працівника поліції.
90. Гуманізм права та його втілення в практичній діяльності працівників поліції.

11. Рекомендовані джерела інформації

Основна

Нормативні акти та періоджерела

1. Гаєк Ф.А. Конституція свободи. – Львів: Літопис, 2002. – 556 с.
2. Гегель Г.В.Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство. – К.:Юніверс, 2000. – 336 с. /X1 Г277/
3. Дворкін Р. Серйозний погляд на права. – К.: Основи, 2000. – 520 с.
4. Декларація проти катувань та інших жорстоких нелюдських або принижуючих гідність видів поводження чи покарання, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 09.12.1975 р.
5. Європейська конвенція про захист прав людини й основних свобод, прийнята Радою Європи (Рим 04.11.1950).
6. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р.
7. Закон України “Про Національну поліцію” від 02.07.2015 № 580-VIII. - Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379.
8. Кодекс поведінки посадових осіб щодо підтримання правопорядку, прийнятий резолюцією 34/ 169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979 р.
9. Конституція України, прийнята 28 червня 1996 р.
10. Локк Д. Два трактати про врядування. – К.: Основи, 2001. – 265 с.
11. Рікер П. Право і справедливість. К.: Дух і літера, 2002. – 218 с.
12. Ролз Дж. Теорія справедливості. – К.: Основи, 2005. – 536 с.
13. Фуллер Л. Мораль права. – К.: Сфера, 1999. – 232 с.
14. Юркевич П.Д. Історія філософії права; Філософія права; Філософський щоденник: Рукописна спадщина / Валерія Нічик (заг.ред.), Роланд Піч (сост.), Микола Лук (сост.). – К. : Редакція журналу "Український Світ", 2000. – 756 с.

Підручники, навчальні посібники та методичні матеріали

1. Актуальні проблеми філософії ХХ-ХХІ століть. За заг. ред. д-ра філос. наук І. В. Карівця. Навчальний посібник. Л.: Львівська політехніка, 2022. – 240 с.
2. Актуальні проблеми філософії права: посібник / О. М. Балинська, А. С. Токарська, В. А. Ященко; за заг. ред. О. М. Балинської. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 612 с.
3. Александрова О.С., Горбань О.В., Мартич Р.В. Філософія права: Навчально-методичний посібник. – Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. – 126 с.
4. Андреев Д. В., Вовк В. М., Івченко Ю. В, Павлишин О. В. Філософія права: актуальні проблеми та сучасні інтерпретації : Вид. 2-е, перероб. та доп. – К. : НАВС, 2013. – 224 с. – Бібліогр. : с. 224.
5. Бачинін В.А., Панов М.І. Філософія права: Підручник. – К.: Видавничий дім “ІН ЮРЕ”, 2006. – 472 с.
6. Баумейстер А.О. Філософія права: навч. посіб. – Вінниця: О.Власюк, 2007. – 224 с.

7. Гайдулін О.О. Філософія права. Європейські парадигми праворозуміння: Підручник для вищ. військ. навч. закл. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2021.– 472 с.
8. Кузнецов В.І. Філософія права. Історія та сучасність: Навчальний посібник. – К.: ВД “Стилос”: ПЦ “Фоліант”, 2006. – 382 с.
9. Рабінович П. М., Добрянський С. П., Гудима Д. А., Грищук О. В., Дудаш Т. І. Філософія права: проблеми та підходи: Навч. посіб. для студ. спец. «Правознавство» / П.М. Рабінович (заг.ред.). – Л., 2005. – 290 с.
10. Рабінович П.М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
11. Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.Г. Данильян, О.П. Дзьобань, С.І. Максимов та ін. / за ред. д-ра філос. наук, проф. О.Г. Данильяна. – Харків: Право, 2020. – 208 с.
12. Філософія права: Навч. посіб. / О.О.Бандура, С.А.Бублик, М.Л.Заінчковський та ін.; за заг. ред. М.В.Костицького та Б.Ф.Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 336 с.
13. Філософія права: Навч.-метод. посіб. / О.О.Бандура, В.М.Вовк, М.В.Костицький, Ю.С.Симон та ін.; За ред. акад. М.В.Костицького. – К.: КНУВС, 2007. – 160 с.
14. Філософія прав людини / За редакції Ш. Госепата та Г. Ломана; Пер. з нім. О. Юдіна. – К.: Ніка-Центр, 2008. – 320 с.
15. Філософія права / За ред Дж. Фейнберга. – К. : “Основи”, 2007. – 1256 с.
16. Циппеліус Р. Філософія права : Підручник. – К. : Тандем, 2000. – 300 с.

Додаткова

17. Бандура О.О. Онтологія права як складова філософської онтології. Філософські та методологічні проблеми права. 2021. № 2 (22). С. 48–55.
18. Ванджурак Р.В. Вплив давньогрецької філософії права на сучасну українську юриспруденцію : монографія / наук. Ред. М.В. Костицький. Київ : Вістка, 2023. 248 с.
19. Комнатний С.О. Філософсько-правові та нормативні засади реалізації житлової політики та права на житло в Україні : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. 342 с.
20. Костицький М.В. Потреба використання цілісної методології в сучасній юридичній науці. Філософські та методологічні проблеми права. 2022. № 1 (23). С. 7-13.
21. Костицький М.В. Натурфілософія чи матеріалістична діалектика (до питання про методологію юриспруденції) / Костицький М.В. // Філософські, методологічні та психологічні проблеми права: тези доп. III Всеукр. наук.-теорет. конф., (Київ 23 квіт. 2010 р.) – К.: КНУВС, 2010. – С. 3-6.
22. Kostytsky M. V., Kushakova-Kostytska N. V., Gvozdik O. I., Kravec V. M., Poludynna N. S. Scientific Elite in the Information Society. Journal of Legal, Ethics and Regulators Issues. 2020. Vol. 23. Issue 4. P. 1-6.





23. Костицький М.В., Кушакова-Костицька Н.В. Методологія теоретичного та практичного пізнання в юриспруденції як науково-практичному комплексі Філософські та методологічні проблеми права. 2023. № 1 (25). С. 9-17.
24. Кравець В. М. Глобалізаційні трансформації у контексті проблеми методологічного дискурсу поняттєвого консенсусу // Філософські, методологічні та психологічні проблеми права [Текст]: зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ 11 листоп. 2017 р.) / [редкол.: В. В. Черней, М. В. Костицький, С. Д. Гусарев та ін.] – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – С. 178-182.
25. Кравець В.М., Павлишин О. В. VIII Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Філософські, методологічні та психологічні проблеми права»: запроваджена академією традиція триває в сучасних умовах // Філософські та методологічні проблеми права. – 2020. – № 2 (20). Режим доступу: <https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/issue/view/59>
26. Кравець В. М., Павлишин О. В. Інформаційне суспільство та право в інформаційному суспільстві з позиції філософії права. Філософські та методологічні проблеми права. 2018. № 1-2 (15-16). С. 259-261.
27. Кравець В. М. Новітній підхід до проблеми взаємозв'язку права та моралі в інформаційному суспільстві. Філософські та методологічні проблеми права. 2022. № 1 (23). С. 114-116.
28. Лютий Т. Наслідки буремних днів. *Український тиждень*. 2020. № 13 (645). Стаття опублікована 10.04.20. Режим доступу: <https://m.tyzhden.ua/column/242443>.
29. Малишев Б. В. Деякі аспекти методологічних особливостей загальної теорії права і філософії права. *Право і громадянське суспільство*. Електронний журнал. 2021. Режим доступу: <http://lclaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-2-2013/item/94-deiaki-aspekty-metodolohichnykh-osoblyvostei-zahalnoi-teorii-prava-i-filosofii-prava-malyshev-b-v>
30. Овчаренко Д. А. Покарання як соціальне та правове явище: філософсько-правові аспекти: монографія / за заг. наук. ред. О. В. Павлишина. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2015. 266 с.
31. Павлишин О.В. Міжпредметні зв'язки філософії права / О.В. Павлишин // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. – Т. 2 : Філософія права. – Х. : «Право», 2017. – С. 471-475.
32. Павлишин О.В. Семіотична методологія у філософсько-правовому дискурсі: історія становлення та актуальні проблеми розвитку. Філософські та методологічні проблеми права. – 2017. – №2 (14). – С. 91 – 105.
33. Павлишин О.В. Місце ідеї миру в системі елементів ідеї права. Філософські, методологічні та психологічні проблеми права. – 2022. – №1 (23). – С. 35-43.

Інформаційні ресурси

34. Посилання на науковий журнал “Філософські та методологічні проблеми права” (<https://philosophy.naiu.kiev.ua/index.php/philosophy/issue/archive>).

35. Перелік основних довідників Тематичних ресурсів з філософії у комп'ютерній мережі INTERNET (<https://dn.nai.au.kiev.ua/course/view.php?id=706>;
36. Безкоштовні електронні підручники в онлайн-режимі «Гуманітарні науки» (https://pidru4niki.com/1658092552093/filosofiya/filosofiya_prava).
37. Перелік основних довідників Тематичних ресурсів з філософії у комп'ютерній мережі INTERNET (<http://www.bihun.in.ua/phillaw/>)
38. Додаткові філософські ресурси комп'ютерної мережі INTERNET (<https://www.youtube.com/watch?v=4qrifdIxtiY&list=PL48Q51pndTVk4Ec0tOgTFQFVGUIRO8Cq8>; <https://www.youtube.com/watch?v=50xy4jS36H4>; <https://www.youtube.com/watch?v=z74Fa4Hz2Xo>).
39. Програмний продукт «Мультимедійний посібник «Філософія права» / М.В. Костицький, В.М. Кравець, О.В. Павлишин та ін., К.: НАВС, 2013, 2013. Свідоцтво № 48094 (зареєстр. 28.02.2013) https://arm.nai.au.kiev.ua/books/mnp_fil_prava/index.htm
40. Програмний продукт «Мультимедійний підручник «Філософія права» / М.В. Костицький, В.М. Кравець, О.В. Павлишин та ін., К.: НАВС, 2014. Свідоцтво № 53374 (зареєстр. 29.01.2014); https://arm.nai.au.kiev.ua/books/fil_prava_pidr/index.htm
41. Програмний продукт «Мультимедійний навчальний посібник «Філософія» / М.В. Костицький, В.М. Кравець, О.В. Павлишин, Ю.С. Симон та ін.), К.: НАВС, 2017. Свідоцтво № 72043 (за реєстр. 18.05.2017); <https://arm.nai.au.kiev.ua/books/filosofia-30012017/index.html>
42. Дистанційний курс з навчальної дисципліни «Філософія» / В.М. Кравець, О.В. Павлишин, Ю.С. Симон та ін. К.: НАВС, 2020. Свідоцтво № 100890 від 24.11.2020 р. Режим доступу: <http://elar.nai.au.kiev.ua/handle/123456789/18247>
43. Електронні презентації з навчальної дисципліни «Філософія» / В.М. Кравець, О.В. Павлишин, Ю.С. Симон та ін. К.: НАВС, 2020. Свідоцтво № 100891 від 24.11.2020 р. Режим доступу: <http://elar.nai.au.kiev.ua/handle/123456789/18246>
44. <http://www.filosof.com.ua/> Веб-сайт Інституту філософії НАН України ім. Сковороди

Підписи авторів РПНД:

 **Михайло КОСТИЦЬКИЙ**
 - **Віталій КРАВЕЦЬ**
 **Олег ПАВЛИШИН**
 **Юрій СИМОН**